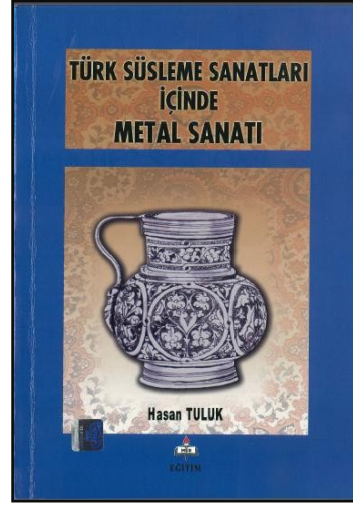

Hasan Tuluk, Türk Süsleme Sanatları İçinde Metal Sanatı, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara 2008, 270 s.

Hazırlayan: Mehmet AYDINKAL *

Hasan Tuluk tarafından yazılan *Türk Süsleme Sanatları İçinde Metal Sanatı* adlı kitap dolu içeriğiyle alanında dikkate değer bir çalışma. Sanatçı Hasan Tuluk, yurdun değişik yerlerinde metal işleri öğretmeni olarak görev yapmış olmasının yanı sıra ulusal ve uluslararası pek çok sergiye katılmış, ödüller almış, etkinliklerde bulunmuş, valilik, belediye, üniversite ve kamu kurum ya da kuruluşlarına kültürel katkı sağlamış çok yönlü bir sanatçıdır.

Yapıtlarında Anadolu kültürünü ve bu kültürün unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş motiflerini en özgün yanlarıyla kullanan sanatçı, bu kitabıyla sanatına kaynakça teşkil eden teknik ve geleneği kuramsal ve uygulama boyutuyla ele almıştır. Zengin bir içeriğe sahip olan kitap betimsel ve tanımsal yaklaşımıyla alanında yapılmış tek çalışmadır. Prof. Doğan Kuban'ın sunuş sayfasında altını çizdiği gibi, bu bir ders kitabıdır. Hasan Tuluk kendi sanat evreninin sınırlarını oluşturan bütün maddi ve görsel verileri kolay anlaşılabilir ve duyarlıkla hazırlanmış tanım ve çizimlerle öğrencilere ve ilgililere sunmuştur. Kitapta metal işiyle uğraşanların kullandıkları bezeme sözlüğü, metal sanatının Anadolu kökleri ve metal işlemenin pratiği gerçekten akılcı, öğretici bir kurgu içinde sunulmuştur. Dolayısıyla yazar Hasan Tuluk, kitabın önsözünde topyekun sanatsal çalışmalarını gerekçelendirirken toplumsal değişme ve gelişmelerin hangi kriterlerle ele alınırsa alınsın, bu alanda toplumu kesin ve inanılır yargılara götüren en

* Okutman, Hitit Ü. Meslek Yüksek Okulu.

önemli gerçeğin, sahip olduğu kültürel değerlere ne denli yaklaşabilmiş olduğundan söz eder. Bu amaca yönelik bir çalışmada toplumbilimci, kendisine yardımcı olabilecek bütün kültürel aktörleri incelemek durumundadır. Onun görevi, toplumun mevcut kültürüne ek olarak, unutulmuş ve unutulmaya terk edilmiş değerleri ortaya çıkarmak ve belirgin ayrılıkların altını çizerek geçmişten geleceğe köprü kurmaktır. İşte bu noktada toplum bilimciye misyonunu başarabilmesi için kaynakça teşkil edecek en önemli unsurlardan biri de sanat ve sanatçıdır. Çünkü onun bakış açısında sanatçı, çağının tanığıdır. Eserleriyle toplumbilimcinin irdelemeye çalıştığı konuya en somut kanıtları sağlar. Bu yüzden ki sanat, edebiyat, müzik, mimari ve hatta arkeoloji hep bir öncesinin kusursuz keşfiyle mükemmel geleceğini hazırlar. Hasan Tuluk'u ortaya koyduğu üç boyutlu sanat yapıtlarının yanı sıra böylesi hacimli bir kitabı yazmaya iten temel itici güç işte budur.

Sanatçı Hasan Tuluk, kitabının önsözünde metal ve maden sanatı tanımlamalarındaki kavram kargaşasına değinmektedir. Demir, çelik, bakır, pirinç, bronz, gümüş ve altın gibi malzemelerle meydana getirilen süsleme sanatlarının "Maden Sanatı" adı altından tanımlandığından, ama bu tanımlamanın yanlış olduğundan söz etmektedir. Çünkü maden yeraltında değişik şekillerde oluşan ve ekonomik değeri olan mineral bileşimleridir. Metal ise, bu tür madenlerin belli bir işleminden geçirilmiş ve biçimlendirilmeye hazır durumlarıdır. Ayrıca, kömür de bir madendir, ama bakır gibi ne çekiçle dövülerek ne de tornada işlenerek şekillendirilemez. Bu nedenle bu tür malzemelerle yapılan süsleme sanatlarının "Metal Sanatı" olarak tanımlanması daha doğrudur. Kitabın isminin "Türk Süsleme Sanatları İçinde Metal Sanatı" olarak konulmasının asıl amacı budur.

Hasan Tuluk haklıdır. Çünkü "maden" sözcüğü kavramsal olarak Hasan Tuluk'un da sözünü ettiği gibi geneli kapsayan bir tanımlamadır ve içerdiği alt öğelerin her birinin sanatsal içeriğe sahip olmadığı kesindir. Yani bağlamsal olarak sanatla ilintilendirilmesi olanaksız bir öğenin genelleştirilmiş bir tanım içinde "maden sanatı" diye adlandırılması yanlıştır. En azından bu, ünlü dilbilimci Ferdinand Saussure'ün gösteren/gösterilen/gösterge yapılanması ekseninde, gösterileni muğlak bir gösteren olarak ortada kalmışlığın ifadesidir. Gösterge olarak adlandırdığımız şey, kendi dışında başka bir şeyi gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak, dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birimdir. Daha yalın bir ifadeyle "m-a-d-e-n" seslerinin yan yana gelmesiyle üretilen duyumsal öge "maden" bir gösterendir ve bu öğenin işaret ettiği şey, yani gösterilen tek bir öğede toplanmaz. Dolayısıyla

“maden” göstereni bağlamsal olarak, kömür, bakır, mermer, altın vb. nesnelere çağrışım yapar. F. Saussure’ün tanımladığı biçimiyle dil göstergesi, ilişkin olduğu gerçeğe doğal bir bağıntı kuran belirtiyile uzlaşımıdır. Göstergenin öğelerini (gösteren ve gösterilen) birleştiren bağ doğal değildir, buyruksal ya da nedensizdir ve saymacadır. Öte yandan gösterge ayrımsal niteliklidir; hem gösteren hem gösterilen düzleminde bağıntı kurduğu öbür benzer öğelerle belirler ve bir dizge içinde yer alır. Dolayısıyla “maden sanatı” şeklinde bir tanımlama bağıntı kurduğu ardıl öğelerle kendisi arasında somut bir göstergeye gönderim yapmaz. Yukarıda sözünü ettiğimiz dilsel yapılanma ekseninde “metal sanatı” tanımlaması daha bir tutarlılık arzeder. Ancak kullanılan malzemeyi esas alarak sanatı sınıflandırma çabası da yanlış bir tutumdur. Çünkü sanat olgusu kullandığı malzemenin üzerinde bir üst dildir. Güzel sanatlar, geleneksel sınıflandırma mantığı içerisinde “Görsel Sanatlar (Plastik Sanatlar)” ve “Fonetik Sanatlar (Duyusal sanatlar)” olarak sınıflandırılabilir ve böylesi bir sınıflandırmada çıkış noktası sanatta kullanılan malzemenin türü değil, hangi duyu organıyla algılanabilir olduğudur. Ancak, teknolojik gelişmelere ve sanat anlayışlarındaki çoğalmalara paralel olarak bu sınıflandırmaların hepten dışında kalan türler de olabilmektedir. Bu durumda sanat türlerinin sınıflandırılması yapılırken belki de malzeme ve tekniği esas alan yeni sınıflandırma yöntemlerinin geliştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü pek çok edebiyat fakültesinin Arkeoloji bölümünde “Metal Sanatı” adıyla dersler bulunmakta ve kendini “metal sanatçısı” olarak takdim eden birçok sanatçı bulunmaktadır.

Kitap üç bölümden oluşuyor. “Türk Süslemesinde Kompozisyon Oluşumu ve Motif Çeşitleri” başlığı altında sınıflandırılması yapılan motifler, şekillerle resmedilerek ve orijinleri hakkında bilgi verilerek ayrıntılı şekilde ele alınmış. Sınıflandırma; bitkisel, hayvansal, geometrik, sembolik, stilize, esinlenmiş gibi alt başlıklarda ayrıntılandırılmış. “Türk Süslemesinde Kompozisyon Kuralları”, “Desen Hazırlamanın Önemi ve Kullanılan Malzemeler”, “Motiflerin Belli Formlar İçindeki Konumları” yine birinci bölüm içerisinde bilgilendirici ve öğretici bir teknik içinde verilmiş olup, geleneksel Türk süsleme sanatları; taş, metal, ağaç, toprak, cam, deri vb. başlıkları altında tanımlanmış. Birinci bölümün sonu, Yrd. Doç. Dr. Ömer İskender Tuluk’un katkılarıyla “Anadolu Türk Mimarisinde Süsleme”ye ayrılmış: Anadolu Selçuklu devri, Beylikler devri ve Osmanlı devri süsleme anlayışının ele alındığı bu bölümde Anadolu Türk mimarisi çizimsel örneklerle genel hatlarıyla tanımlanmış.

“Maden Sanatı Tarihçesi” ana başlığı verilen ikinci bölümde “Anadolu Metal İşçiliği”, “İslam Maden Sanatı”, “Selçuklu Devri Maden Sanatı” malzeme

ve kullanılan teknikler bütünlüğünde açıklanmış. “Anadolu Selçuklu Maden Sanatı” başlığı altında ise özellikle dövme ve döküm tekniği ele alınmış ve ayrıntılı örneklemeler yapılmış. “İslam Maden Sanatında Kullanılan Madenler ve Özellikleri”, demirden çeliğe, kalaydan gümüşe kadar incelenmiş ve “Demir Sanatı Tarihçesi” başlığı altında sanat akımlarının metale yansımalarına değinilmiştir.

Son bölüm metallerin şekillendirilme tekniklerine ayrılmış. Sıcak şekillendirme, soğuk şekillendirme, talaş kaldırarak şekillendirme, dökümle şekillendirmenin anlatımıyla başlayan bu son bölümde metalleri birleştirme teknikleri, süsleme teknikleri ve yüzey işlemleri ayrıntılı olarak resimlerle açıklanmış.

Metali endüstriyel kullanımının ötesinde sanatsal kullanımıyla ele alan Hasan Tuluk’un bu çalışması yoğun bir emeğin ürünü ve metalin sanatsal yaratıda kullanımını ayrıntılı olarak ele almış olması noktasında, bu alandaki bütüncül bir bakış açısı sergileyen tek çalışmadır.